

Susannah Cahalan

*Ma olin kuu aega
hull*

PÕLEV
AJU

Susannah Cahalan
Brain on Fire
2012

Raamatu eesti keeles kirjastamise õigus kuulub eranditult kirjastusele ERSEN.

Selle raamatu reprodutseerimine, tõlkimine ja levitamine ilma valdaja loata on õigusvastane ja seadusega karistatav.

Lugejale: mõne raamatus kujutatud inimese nimi ja teda identifitseerivad üksikasjad on muudetud.

Kaane kujundanud Reet Helm
Toimetanud Anu Murakas
Korrektor Mari Mets

Copyright © 2012 by Susannah Cahalan
First published by Free Press, a Division of Simon & Schuster, Inc.
All rights reserved.
© 2017 Kirjastus ERSEN

„Vastuvõtuküsitlus“ luulekogust „Ratastel motell“, autor Franz Wright, Franz Wrighti copyright © 2009. Kasutatakse Alfred A. Knopfi loal, Random House Inc allüksus.

„California Dreamin“
Sõnad ja muusika: John Phillips ja Michelle Phillips.
Copyright © 1965 Universal Music Corp.
Copyright uuendatud. Kõik õigused on kaitstud. Kasutatakse loaga. Uustrükk Hal Leonard Corporationi loal

B08329817
ISBN 978-9949-82-119-8

Kõik kirjastuse Ersen raamatud ja e-raamatud on saadaval veebipoest

www.ersen.ee

Pühendatud ilma diagnoosita inimestele.

AUTORIST

Susannah Cahalan alustas uuriva ajakirjaniku karjääri New York Postis praktikandina viimasel keskkooliaastal. Ta on nüüd olnud toimetuses kümme aastat. Tema kirjutisi on ilmunud ka New York Timesis ja Czech Business Weeklys, kus ta töötas välismaal õppides kolmandal kolledžiaastal. Teda autasustati artikli „Mu salapäraselt hullumeelsusse kadunud kuu“ eest Silurian Society (ajakirjandusveteranide ühing) auhinnaga. Ta elab Jersey Citys, New Jerseys.

SISUKORD

Autorilt	9
Eessõna	11

ESIMENE OSA: HULLUS

1. peatükk	Lutikalugu	15
2. peatükk	Tüdruk mustast pitsist rinnahoidjas	23
3. peatükk	„Carota“	27
4. peatükk	„Maadleja“	34
5. peatükk	Külmad roosid	38
6. peatükk	Ameerika tagaotsituimad	41
7. peatükk	Jälle teel	45
8. peatükk	Kehaväline kogemus	55
9. peatükk	Hullumeelsuse puudutus	59
10. peatükk	Segatüüpi episoodid	67
11. peatükk	Keppra	70
12. peatükk	Petutrikk	77
13. peatükk	Buddha	82
14. peatükk	Uuring ja krambihoog	88

TEINE OSA: KELL

15. peatükk	Capgras' luul	93
16. peatükk	Postiktaalne raev	99
17. peatükk	Isiksuse mitmesuse häire	102
18. peatükk	Uudised	105
19. peatükk	Suur mees	110
20. peatükk	Tõusujoones	114
21. peatükk	Katkendlik surm	119
22. peatükk	Kaunis segadik	125
23. peatükk	Doktor Najjar	132
24. peatükk	Ivig	135

25. peatükk Sinise saatana hullushoog 140
 26. peatükk Kell 146
 27. peatükk Aju biopsia 154
 28. peatükk Varjupoksija 162
 29. peatükk Dalmau haigus 165
 30. peatükk Rabarber 171
 31. peatükk Suur avastus 175
 32. peatükk 90 protsenti 180
 33. peatükk Kojutulek 184
 34. peatükk „California dreamin’“ 188

KOLMAS OSA: KADUNUD AEGA OTSIMAS

35. peatükk Videolint 193
 36. peatükk Mänguloomad 194
 37. peatükk Metsik süda 198
 38. peatükk Sõbrad 202
 39. Peatükk Normaalsetes piirides 207
 40. peatükk „Vihmavari“ 213
 41. peatükk Kronoloogia 216
 42. peatükk „Lõputu nali“ 221
 43. peatükk NDMA 226
 44. peatükk Osaline tagasitulek 229
 45. peatükk Viis küsimust 234
 46. peatükk Arstide seminaril 238
 47. peatükk „Vaimude väljaajaja“ 241
 48. peatükk Ellujääja süütunne 249
 49. peatükk Kodulinna poisil läheb hästi 257
 50. peatükk Vaimustuses 259
 51. peatükk Põgenemisrisk? 263
 52. peatükk „Madam X“ 267
 53. peatükk Naine lillas 270

Märkused	272
Tänuavaldused	284
Illustratsioonid	288

AUTORILT

Unustamise olemasolu ei ole kunagi tõestatud; me teame ainult seda, et mõni asi ei tule meelde, kui me seda tahame.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Oma haiguse laadi ja selle mõju tõttu mu ajule mäletan kuudest, millal raamatus kirjeldatud lugu toimus, ainult sündmusekatkendeid ja lühikesi, kuid elavaid hallutsinatsioone. Suurem osa ajast jääb tühjaks või tujukalt ähmaseks. Kuna ma pole füüsiliselt võimeline seda aega mäletama, oli raamatu kirjutamine harjutus kaotatu mõistmiseks. Ajakirjanikuna õpitud oskuste abil kasutasin olemasolevat tõestusmaterjali – tegin sadu intervjuusid arstide, õdede, sõprade ja sugulastega, lugesin läbi tuhandeid lehekülgi haiguslugu, samuti oma isa päevikut selle ajavahemiku kohta, haigla märkmikku, mida mu lahutatud vanemad kasutasid omavahel suhtlemiseks, katkeid videolintidest, mida haigla kaamerad minust salvestasid mu sealviibimise ajal, ja lugematuid märkmeid meenutuste, nõupidamiste ja muljete kohta – et aidata taasluua silmist kadunud minevikku. Olen muutnud mõned nimed ja äratuntavad tunnused, kuid ülejäänud osas on see täiesti dokumentaalne jutustus, segu mälestustest ja reportaazidest.

Siiski tunnistan, et ma ei ole usaldusväärne allikas. Kui palju ma ka poleks materjale uurinud, ei olnud kirjeldatud ajal olemas teadvus, mis määratleb mind isikuna. Peale selle olen erapoolik. See on minu elu ja sellepärast on loo tuumaks vana ajakirjandusprobleem, mis on vaid sajakordselt keerukamaks aetud. Kahtlemata olen

mõnest asjast valesti aru saanud, ei suuda mõnd saladust lahendada, paljud momendid on ununenud ega ole kirja pandud. Alles on ajakirjaniku uurimus inimese sügavaimast osast – isiksus, mälu, identiteet –, püüdes kokku korjata ja mõista allesjäänud kilde.

EESSÕNA

Algul olid vaid pimedus ja vaikus.
„Kas mu silmad on lahti? Hei?“

Ma ei saa aru, kas ma liigutan oma suud või kas läheduses on üldse kedagi, kellelt küsida. On liiga pime, et näha. Pilgutan silmi üks, kaks, kolm korda. Mu kõhukoopas on tuim pahaendeline tunne. See on mulle tuttav. Mu mõtted jõuavad ainult aegamööda sõnade keelde, just nagu kerkiksid need paksust siirupist. Sõnahaaval tekivad küsimused. Kus ma olen? Miks mu pea sügeleb? Kus kõik on? Siis hakkab maailm mu ümber aeglaselt nähtavale tulema, selle läbimõõt, mis algas nõöpnõelaaugu suuruselt, kasvab pidevalt. Esemed ilmuvad hämarusest ja teravustuvad mu pilgu ees. Hetke pärast tunnen nad ära: televiisor, kardin, voodi.

Ma tean otsekohe, et pean siit välja pääsema. Jõnksatan ettepoole, aga miski takistab mind. Mu sõrmed leiavad paksu võrkkoelise rõiva, mis hoiab mind voodi küljes kinni nagu – kuidas see sõna oligi? – hullusärk. Rõivas on ühendatud kahe külma metallkäsipuuga. Panen käed ümber metalltugede ja tirin end ülespoole, kuid jällegi soonivad rihmad mu rindkeresse, andes vaid mõne tolli võrra järele. Minust paremal pool on suletud aken, kust paisab tänav. Autod, kollased autod. Taksod. Ma olen New Yorgis. Kodus.

Kuid enne kui kergenduslaine on minust üle käinud, näen ma teda. Naist lillas. Ta vahib mind. „Appi!“ hüüan ma. Naise näoilme ei muutu üldse, nagu ei oleks ma midagi öelnud. Pressin end jälle vastu rihmu.

„Ärge nõnda tehke,“ ütleb ta tuttava Jamaica aktsendiga.

„Sybil?“ *Kuid see pole võimalik. Sybil oli mu hoidja lapsepõlves. Ma ei ole teda näinud pärast seda, kui olin väike. Miks peaks ta tahtma täna mu ellu tagasi tulla? „Sybil? Kus ma olen?“*

„Haiglas. Palun rahunege.“ *See naine ei ole Sybil.*

„Need teevad haiget.“

Naine lillas tuleb lähemale, ta rinnad puudutavad mu nägu, kui ta kummardab ja teeb kinnitused lahti, alustades paremalt ja suundudes vasakule. Kui mu käed on vabad, tõstan instinktiivselt parema käe, et pead kratsida. Aga juuste ja peanaha asemel leian puuvillase mütsi. Tõmban selle ära, äkki vihastades, ja tõstan mõlemad käed, et pead katsuda. Tunnen käe all ridade kaupa juhtmeid. Tirin välja ühe, mis ajab mul pea sügelema – ja tõmban alla silmade ette, see on roosa. Mu käerandmel on oranž plastriba. Kissitan silmi, kuna ei suuda neid keskendada sõnade vaatamisele, kuid mõne sekundi pärast paistavad selgelt trükitähed: PÕGENEMISRISK.

ESIMENE OSA

HULLUS

Ma olen tundnud peas kummalist tiibade sahinat.

VIRGINIA WOOLF, „Kirjaniku päevik“:
Katkendeid Virginia Woolfi päevikust

1. PEATÜKK

LUTIKALUGU

Võib-olla sai kõik alguse lutikahammustusest, kuigi lutikat ei olnudki olemas.

Ühel hommikul ärkasin ja leidsin kaks punast täppi oma vasaku käe suurimal lillakassinisel veenil. See juhtus 2009. aasta algul ja New York oli lutikate pärast kabuhirmus: need tungisid kontori-ruumidesse, rõivakauplustesse, kinodesse ja pargipinkidele. Kuigi mina ei ole loomult muretseja, olin kaks ööd näinud unes sõrme-pikkusi lutikaid. Mure oli mõistetav, aga korterit põhjalikult läbi otsides ei leidnud ma ainsatki putukat ega märki nende kohalolekust. Peale nende kahe hammustusjälje. Kutsusin isegi putukatõrjuja oma korterit läbi vaatama, see oli ületöötamisest väsinud latiino, kes kammis terve korteri üle, tõstis mu diivanvoodi üles ja valgustas taskulambiga kohti, mille koristamist polnud mulle üldse pähe tulnud. Ta kuulutas mu ühetoalise korteri lutikavabaks. See tundus ebatõenäoline, seepärast tellisin ta veel teiseks korraks, et ta pitsiks kõik üle. Tema auks tuleb öelda, et ta soovitas mul oodata, enne kui maksan astronoomilise summa võitlemiseks putukate vastu, keda ta pidas mu ettekujutuseks. Aga ma käisin talle peale, et ta teeks seda, sest olin kindel, et mu korter, voodi, mu keha kubisesid putukaist. Ta nõustus tagasi tulema ja putukad hävitama.

Olin väga mures ja püüdsin oma rahutust töökaaslaste eest varjata. Loomulikult ei soovi keegi suhelda inimesega, kel on kodus lutikad. Seepärast kõndisin järgmisel päeval tööle minnes nii hooletult kui võimalik läbi New York Posti uudistetoimetuse oma

töoboksini. Varjasin hoolega hammustusjälgi ja püüdsin näida normaalselt muretuna. Kuigi normaalsusel ei ole Postis palju tähtsust.

Kuigi Post on tuntud kõigest uuest vaimustumise poolest, on ta ise peaaegu sama vana kui Ameerika Ühendriigid. Selle asutas Alexander Hamilton 1801. aastal ja see on kõige eakam ajaleht kogu riigis. Oma esimesel aastasajal võitles ajaleht neegrite vabastamise eest ja aitas propageerida Central Parki rajamist. Tänapäeval on uudistetoimetus tohtu suur, kuid ilma värskel õhuta ruum, kus on ridade kaupa lahtisi tööbokse ja palju kaustakappe, mis on täis unustatud, kasutamata seisvaid dokumente. Seintel paistavad keldrad, mis ei käi, tagurpidi kuivama riputatud lillekimbud, seal on pilt ahvist, kes ratsutab piirivalvekoera seljas, ja suur lõbustuspargi Six Flags sõrm, kõik need on meened reporteritöödest. Arvutid on vanad, koopiamašinaid väikeste ponide suurused. Väike kabiin, mida kunagi kasutati suitsetamiseks, on nüüd töövahendite ladu ja sellel on kulunud silt, et suitsetamisruumi enam ei ole, just nagu võiks keegi juhuslikult minna suitsu tegema monitoride ja videoseadmete vahele. See on olnud mu ekstsentriline maailm viimasel seitsmel aastal, alates sellest, kui tulin siia seitsmeteistkümnenda aastase praktikandina.

Eriti tööde esitamise kellaaja eel kihab ruum tegevusest, klaviatuurid klõbisevad, toimetajad karjuvad, reporterid kädistavad – nagu kõmulehe uudistetoimetust tüüpiliselt ette kujutatakse.

„Kus on kuradima pilt, mis käib selle allkirja juurde?“

„Kuidas mees ei teadnud, et naine on prostituut?“

„Mis värvi olid sillalt alla hüpanud mehe sokid?“

See on nagu baar, ainult ilma alkoholita, täis adrenaliini täispumbatud uudisteneegreid. Tegelaste komplekt on Postile ainuomane. Parimad pealkirjakirjutajad trükiajakirjanduses, karastunud uudisekütid põnevust otsimas ja A-kategooria töönarkomaanid, kellel on kameeleonlik võime peaaegu igäuhega sõbruneda või tülli minna. Kuid enamasti on uudistetoimetus vaoshoitud, kuna kõik

sorivad vaikselt kohtudokumente, intervjueerivad allikaid või loevad ajalehti. Sageli, näiteks tänagi, on uudistetoimetuses vaikne nagu surnukuuris.

Minnes tööpäeva algul oma laua poole, läbin boksiridu, mida tähistavad rohelised Manhattani tänavasildid: Liberty Street, Nassau Street, Pine Street ja William Street, tagasipilgud aega, mil Posti ümbritsesid tõepoolest need südalinna tänavad eelmises asukohas South Street Seaportis. Minu laud on Pine Streetil. Vaikuse keskel istun oma toolile Angela kõrval, kes on toimetuses mu lähim sõbranna, ja naeratan talle pingutatult. Püüdes hääletus ruumis mitte liiga valjult rääkida, küsin temalt: „Kas sa lutikahammustustest tead midagi?“

Ma naljatasin tihti, et kui ma kunagi saan tütre, siis tahaksin, et ta oleks Angela moodi. Ta on väga mitmes suhtes mu kangelane siin uudistetoimetuses. Kui me kolme aasta eest tutvusime, oli ta vaikse jutuga, tagasihoidlik noor naine Queensist, minust vaid mõni aasta vanem. Ta oli jõudnud Posti väikese nädalalehe juurest ja sellest alates küpsenud suurlinna kõmulehe pingelises töös üheks Posti andekamaks reporteriks, kellelt tuli hulgi meie parimaid lugusid. Enamasti võis reede õhtul hilja leida Angela kirjutamas jaotatud ekraanil nelja lugu korraga. Loomulikult vaatasin tema poole üles. Praegu vajasin tõesti tema nõuannet.

Kuuldes õudustäratavat sõna „lutikad“, nihutas Angela tooli minust kaugemale. „Ära ütle mulle, et sul nad on,“ ütles ta vallatult muiates. Hakkasin talle oma käsivart näitama, kuid enne kui jõudsin oma traagilist lugu alustada, helises telefon.

„Kas oled valmis?“ See oli uus pühapäevalehe toimetaja Steve. Ta oli alles kolmekümne viiene, kuid juba nimetatud pühapäevalehe peatoimetajaks, kelle alluvuses ka mina töötasin, ja sõbralikkusest hoolimata ajas ta mulle hirmu peale. Igal teisipäeval pidi iga reporter minema temaga kohtuma, et pakkuda paar ideed eelolevasse pühapäevalehte. Tema häält kuuldes taipasin paanikasse minnes, et ma pole selle nädala kohtumiseks üldse ette valmistunud.